

Ronald Houtman

Een plant met twee gezichten: *Rosa rugosa* en hybriden

Rosa rugosa is een bladverliezende struik die 1-2 m hoog wordt

Auteur: Ronald Houtman

De rimpelroos, *Rosa rugosa*, is een plant met twee gezichten. Het is een zeer bruikbare heesterroos voor toepassing in de openbare ruimte. Maar ook is het een exoot met een invasief karakter. Toch zijn *Rosa rugosa* en vooral de hybriden een blijvend populaire groep. De voordelen lijken voorsnog op te wegen tegen de nadelen, waarbij de minder invasieve hybriden een belangrijke rol spelen. Belangrijke rozenveredelaars blijven dan ook doorgaan met het veredelen van *rugosa*-hybriden, zoals we ze voor het gemak maar moeten noemen.

Rosa rugosa is een bladverliezende struik die 1-2 m hoog wordt. De takken zijn sterk bestekeld met scherpe, loodrecht van de tak af staande stekels van verschillende lengte. De plant vormt worteluitlopers, waarmee dichte bosschages worden gevormd. De bladeren zijn oneven geveerd en bestaan uit soms vijf,

maar meestal zeven tot negen deelblaadjes. De deelblaadjes zijn eirond tot langwerpig eirond of omgekeerd eirond. Door de diepliggende nerven hebben de blaadjes een rimpelig uiterlijk, waarmee de naam rimpelroos is verklaard. Zowel de soort *R. rugosa* als vrijwel alle *rugosa*-hybriden geven mooie, gele herfstkleuren.

De bloemen staan alleen of in armbloemige bundels. Ze bestaan uit vijf kroonbladen, gewoonlijk helder paarsroze, maar soms ook wit of donkerder (roodachtig) paarsroze. Halfgevuldbloemige vormen komen ook in de natuur voor. De bloemen zijn tot 10 cm groot, geuren sterk en aangenaam en hebben een hart van donkergele meeldraden en stempels.

Waar andere rozen gewoonlijk veel pollen, maar geen nectar produceren, zijn *R. rugosa* en hybriden de enige rozen die zowel nectar als pollen produceren. Ze trekken bijen, zweefvliegers en kevers aan. Vlinders en hommels zijn minder geïnteresseerd in rozen. Uiteraard kunnen de insecten het gemakkelijkst bij de meeldraden en stempels komen bij enkelvoudige

en halfgevulde bloemen. Bij geheel gevulde bloemen zijn de meeldraden en stempels veel moeilijker bereikbaar, zo niet onbereikbaar voor insecten. Na de bloei worden tot circa 2,5 cm grote bottels gevormd. De bottels zijn glad (niet met klieren bezet) en afgeplat (breder dan hoog). Kenmerkend is ook dat de vijf kelkbladen recht omhoog staan op de bottel. De bottels zijn eetbaar, ze bevatten veel vitamine C en zijn te verwerken in sappen en jam.

Herkomst en invasief karakter

Van origine komt *R. rugosa* voor in kustgebieden in Oost-Azië, ruwweg vanaf het zuiden van Kamtsjatka, Noordoost-China, Korea en Noord-Japan. De plant groeit bij voorkeur op een goed gedraineerde, zandige bodem en aan de kust. *R. rugosa* verdraagt zeewind goed en kan zich prima handhaven in duingebieden, ook als pioniersplant.

In 1796 werd de plant vanuit Japan voor het eerst in Europa ingevoerd, maar pas vanaf circa 1845 werd *R. rugosa* algemener in Europa. Sinds het einde van de 19e eeuw en in de loop van

de 20e eeuw heeft de soort alleen maar aan populariteit gewonnen als sierplant.

Al snel werd duidelijk dat de rimpelroos zich prettig voelt in het Noordwest-Europese klimaat. De eerste meldingen van verwilderde stammen uit 1845 (Duitsland) en 1875 (Denemarken), gevolgd door latere waarnemingen in andere landen. De eerste waarneming van verwildeerde *R. rugosa* in Nederland dateert uit 1926. In 2011 bleek *R. rugosa* de op twee na meest voorkomende roos in de Nederlandse natuur te zijn. De soort voelt zich dus prima thuis in ons land. Net zoals in de natuur geeft *R. rugosa* ook in ons land de voorkeur aan locaties in de kuststreek. De roos komt langs de gehele Nederlandse kust voor, maar inmiddels ook meer in het achterland. Naast lokale verspreiding door worteluitlopers verspreidt *R. rugosa* zich door zaaien. Met name groenlingen en putters, maar ook andere vink- en lijsterachtigen eten de rijpe zaden en verspreiden de soort op deze wijze.

Van oudsher is er een aantal cultivars van *R. rugosa* op de markt, zoals 'Alba' (enkelvoudig wit), 'Alboplena' (gevuld wit) en 'Rubra' (enkelvoudig purperrood), maar deze zijn kwalitatief voorbijgestreefd door de moderne(re) hybriden. Dat geldt overigens ook voor oude hybriden zoals 'Pink Grootendorst' en 'White Grootendorst'.

Hybriden

Rozen staan erom bekend gemakkelijk onderling te kruisen en *Rosa rugosa* vormt hierop geen uitzondering. Een hybride van *R. rugosa* met een onbekende soort is 'Hollandica', ook wel de Hollandse rimpelroos genoemd. Deze hybride lijkt op *R. rugosa*, maar heeft kleinere bottels die hoger zijn dan breed en met klieren bezet. Omdat 'Hollandica' sterk op *R. rugosa* lijkt, is de exacte verspreiding in Nederland onbekend. In andere landen zijn ook hybriden tussen *R. rugosa* en *R. majalis* (Noorwegen) en onder andere *R. canina* (Verenigd Koninkrijk) aangetroffen.

Maar veel belangrijker zijn de hybriden van *R. rugosa* die in cultuur zijn gemaakt. Deze kruisingen zijn gemaakt om planten te ontwik-

kelen die breed kunnen worden toegepast, vooral in de openbare ruimte. Dat komt door de eigenschappen van *R. rugosa*, zoals de lage groeiwijze, sterk en aangenaam geurende bloemen en het feit dat de planten sterk en relatief gezond zijn. Ook zijn ze strooizout- en zee-windbestendig. Verschillende rozenveredelaars hebben zich in de loop der jaren beziggehouden met de veredeling van *rugosa*-hybriden. In Duitsland was dit vooral Uhl, gevolgd door Kordes Rosen en Rosen Tantau. In Nederland is Boot & Dart-De Ruiter de belangrijkste veredelaar van *rugosa*-hybriden.

Er is wel een verschil te zien tussen *R. rugosa* en directe cultivars en de *rugosa*-hybriden, waarin andere soorten en cultivars zijn ingekruist. De hybriden groeien vaak lager en bossiger en produceren in sommige gevallen minder of zelfs vrijwel geen bottels.

Rosa rugosa en hybriden zijn dus sterke, bij uitstek bossig groeiende, soms bodembedekkende planten, die de particulier als tuinplant minder aanspreken dan de fraai bloeiende floribunda- en theehybriden. *Rugosa*-hybriden, zoals ze voor het gemak worden genoemd, worden dus vooral in de openbare ruimte toegepast. Los van het mogelijk invasieve karakter, dat vooral op zandgronden en in kuststreken reëel is, kennen de planten weinig nadelen. De planten lijken iets minder gevoelig voor aantasting door luizen dan andere rozen en sterroetdauw komt nauwelijks voor. Meeldauw, spint en roest kunnen de planten wel aantasten.

Ze worden vooral toegepast als vakbeplanting en bodembedekker. Omdat de planten dicht en bossig groeien, hebben onkruiden nauwelijks kans zich eronder en ertussen te ontwikkelen. De moderne cultivars hebben een lange bloeitijd en mooi gekleurde en goed geurende bloemen. Ze zijn door de veredelaars geselecteerd op hoogte, plantvorm en gezondheid. De planten zijn gemakkelijk in het onderhoud. Ze kunnen machinaal worden gesnoeid (messenbalk) en zullen dan prima hergroeien. Omdat de moderne *rugosa*-hybriden door stekken op eigen wortel worden gekweekt, is wildgroei (onderstam) uitgesloten.

Rosa 'Fru Dagmar Hastrup' (DAGMAR HASTRUP)

Rosa 'Blanc Double de Coubert'

Inmiddels is er een behoorlijk sortiment beschikbaar, in verschillende kleuren, maar ook met verschillen in hoogte en gezondheid.

Wit

De eerste cultivar hier genoemd is meteen één van oudere hybriden. *Rosa 'Blanc Double de Coubert'* is een Franse cultivar die in 1892 ontstond uit een kruising tussen *R. rugosa* en *R. 'Sombreuil'*. De roos wordt circa 1,5 m hoog en heeft een duidelijk opgaande groeiwijze. Qua groeiwijze kan 'Blanc Double de Coubert' niet op tegen de compactere, moderne hybriden. Maar de zuiverwitte bloemen zijn tot 7,5 cm groot en vrijwel volledig gevuld. Minder goed ter bevordering van de biodiversiteit, maar wel erg mooi. Ze geuren zeer sterk en aangenaam. Na de hoofdbloei, van half mei tot begin juni,

Vlinders en hommels zijn minder geïnteresseerd in rozen

volgt soms een minder rijke tweede bloei in de nazomer. De bottels zijn groot, maar worden niet altijd even rijkelijk gevormd. Het donkergroene blad kleurt in de herfst diepgeel. De uitgebloeide bloemen houden hun verwelkte bloemblaadjes vast (schonen slecht). Hierdoor blijven ze als bruine proppen in de plant hangen, wat storend is. Ook is 'Blanc Double de Coubert' ziektegevoeliger dan de moderne cultivars.

De rozen van de Pavement-serie, veredeld door Uhl en in Nederland op de markt gebracht door Boomkwekerij Piet Hanekamp, zijn voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de populariteit van de *rugosa*-hybriden. Ze werden eind jaren tachtig, begin jaren negentig op de markt gebracht. Het zijn bossig groeiende struiken, die circa 75 cm tot 1 m hoog en breed worden. De meest in het oog springende cultivar uit de serie is waarschijnlijk *R. 'Uhlensch'* (White Pavement). Deze gezonde en bloeirijke cultivar heeft frisgroen blad, dat in de herfst diepgeel kleurt. De zuiverwitte bloemen zijn steeds halfgevuld, relatief groot en geuren heerlijk. De eerste grote, donker oranje rode bottels worden al in augustus gevormd, als de planten ook nog bloemen produceren.

De Roadrunner-serie is afkomstig uit een samenwerking tussen de veredelaar van de Pavement-serie, Uhl en Kordes Rosen. De serie werd geïntroduceerd tussen 2001 en 2007. Deze rozen groeien zonder uitzondering bossig en de witbloeiende 'Uhl'sylt' (White Roadrunner) bereikt een hoogte van zo'n 60 cm. De halfgefulde witte bloemen geuren sterk en aangenaam. De plant is gezond en straalt dat met het donkergroene blad ook uit. De herfstkleur is diepgeel.

In naam wit, maar in de praktijk zeer lichtroze en naar wit verbloeiend is 'Boruiehiva' (White Valeda), in 2017 door Boot & Dart-De Ruiters ontwikkeld. Deze roos groeit compact breed opgaand, tot een hoogte van circa 70 cm. Plantvakken worden snel gesloten en vallen op door de uniforme hoogte, zonder veel 'schietters'. De bloemen zijn met zo'n 5 cm doorsnede

relatief klein, halfgevuld en geuren aangenaam. De hoofdbloei valt in juni, maar vanaf half mei tot in oktober worden er bloemen gevormd.

Licht paarsroze

Eveneens een oude hybride is 'Fru Dagmar Hastrup' (Dagmar Hastrup), in 1914 bij de Deense kweker Hastrup ontstaan. Het is een middelgrote struik, die circa 1 m hoog en breed wordt. De bladeren zijn middengroen en kleuren botergeel in de herfst. De bloemen, die tot 8 cm groot worden, zijn licht paarsroze met een zilverschijnende weerschijn. De bloemen zijn enkelvoudig, met vijf bloemblaadjes. Ze geuren sterk en aangenaam. De bloeitijd is vanaf half mei tot in de nazomer. De struik zal niet op alle momenten in de zomer rijk bloeien, maar er verschijnen continu bloemen. Als de laatste bloemen openen, worden de eerste grote, donker oranje rode bottels al gevormd. In vergelijking met de moderne *rugosa*-hybriden is Dagmar Hastrup duidelijk minder gezond, hoewel de struik nog wel voldoet in de praktijk.

De eerste *rugosa*-hybride van Boot & Dart Boomkwekerijen was 'Bokratrack' (Growing Heroes Short Track) (zie bij 'Paarsroze, paars en rood'). Dit ras was een groot succes en er was behoefte aan meer variatie. In samenwerking met De Ruiters Innovations ontstond uit een complex kruisingsprogramma 'Boruistda' (Growing Heroes Streetdance). Deze roos wordt circa 70 cm hoog en groeit uitzonderlijk bossig. De bovenkant van de struik is opvallend vlak en gesloten. De twijgen zijn vrijwel stekelloos. De gezonde donkergroene bladeren kleuren goudgeel in de herfst. Vanaf half mei tot in oktober openen de circa 8 cm grote, halfgefulde, licht paarsroze bloemen, met een klein heldergeel hart. Growing Heroes Streetdance vormt slechts zelden bottels. Enerzijds is dat minder aantrekkelijk voor vogels en kleine zoogdieren, anderzijds wordt hierdoor de kans op uitzaaien gereduceerd.

'Boruispewy' (Growing Heroes Speedway) heeft dezelfde dichtbossige groeiwijze en natuurlijke blokvorm, maar de bloemen zijn helderroze en enkelvoudig. Ook bij Growing Heroes

Speedway zijn de takken vrijwel stekelloos, wat het werken met deze roos prettiger maakt. Het blad is heldergroen en kleurt geel in de herfst. De bottels, die al worden gevormd als de laatste bloemen nog openen, zijn wat afgeplat en oranje-rood van kleur.

Een nieuwe Nederlandse *rugosa*-hybride, ontwikkeld door Spek Rozen in Boskoop, is 'Spekjam' (Jam-a-licious). Het is een bossig groeiende struik, die circa 80 cm hoog wordt. De twijgen zijn opvallend purperkleurig en bezitten niet veel stekels. De donkergroene bladeren zijn niet erg gerimpeld; ze kleuren diepgeel tot purperkleurig in de herfst. De enkelvoudige bloemen bestaan uit vijf warmroze bloemblaadjes met een opvallend geel hart. Ze openen vooral in mei en juni, maar gedurende de rest van de zomermaanden worden er steeds bloemen gevormd, zij het minder rijk. Opvallend is dat de eerste bottels al in juli rijpen. Ze zijn iets kleiner dan bij de typische *R. rugosa* en de oude kelkbladen vallen er ook snel vanaf. De bottels zijn prachtig glanzend helderrood en prima te gebruiken voor de bereiding van sappen en jam. De verschillende kenmerken, zoals de twijgkleur, het gladdere blad en de iets anders gevormde bottels, wijzen erop dat Jam-a-licious iets verder van *R. rugosa* af staat dan de andere hier genoemde cultivars.

Paarsroze, paars en rood

Eveneens uit de al genoemde Roadrunner-serie komt 'Uhlpurp' (Purple Roadrunner). Met een bossige groei tot ruim 70 cm groeit deze duidelijk hoger dan de al genoemde witbloeiende variant. Het is een gezonde plant, die dat dankzij de donkergroene bladeren ook uitstraalt. De herfstkleur is diepgeel. De lilaparse bloemen van Purple Roadrunner zijn 5-6 cm groot en vrijwel geheel gevuld. Ze geuren sterk en aangenaam. De plant bloeit gedurende de gehele zomer, gevolgd door donker oranje rode bottels. Een iets oudere hybride is 'Korhassi' (Hansaland). Deze forse struik, die bijna 2 m hoog wordt, werd in 1993 door Kordes Rosen benaamd. Het is een groeikrachtige cultivar die als opvolger voor de oude bekende *Rosa 'Hansa'* op de markt werd gebracht. Het glanzend donkergroene blad kleurt prachtig geel tot oranje in de herfst. Uit slanke, spitse bloemknoppen openen circa 7 cm grote, dieprode, halfgefulde bloemen, die goed boven het loof worden gedragen. Het goudgele hart van meeldraden en stempels is goed te zien. Ze geuren niet sterk, maar wel zeer aangenaam. De bloeitijd

Ze worden vooral toegepast als vakbeplanting en bodembedekker

is vanaf de vroege zomer (begin juni) tot in de nazomer. Vanwege de forse, dichte groei is Hansaland ook geschikt om als brede haag toe te passen.

In 2003 was 'Bokratrack' (Growing Heroes Short Track) de eerste *rugosa*-hybride die door het Boskoops-Zundertse Boot & Dart werd geïntroduceerd. Het is een bossig groeiende struik, tot circa 70 cm hoog en iets breder. Een opvallend kenmerk is dat de twijgen vrijwel zonder stekels zijn. De gezonde, donkergroene bladeren vormen een goede achtergrond voor de enkelvoudige bloemen, die scharlakenrood zijn bij openen en warm rozerood verkleuren. Ze zijn circa 7 cm groot, geuren sterk en aangenaam en hebben een opvallend hart van goudgele meeldraden en stempels. De hoofdbloei is van vanaf eind mei tot begin juli, maar tot ver in de nazomer produceert de plant bloemen. De bloemen worden gevolgd door donker oranje bottels, die goed contrasteren met de diepgele herfstkleuren. Growing Heroes Short Track werd speciaal voor toepassing in de openbare ruimte ontwikkeld.

Van de Duitse veredelaar Rosen Tantau komt de Strandperle-serie. Met een bossige groei en een hoogte van 70 cm tot 1 m passen deze rozen goed in het moderne sortiment. De bossige groei, typisch voor *R. rugosa*, is ook in deze rozen duidelijk te zien. De bladeren zijn gezond middengroen tot donkergroen, gevolgd door prachtig gele herfstkleuren. De rozen zijn vernoemd naar Duitse Waddeneilanden, wat de resistentie tegen zeewind – die alle *rugosa*-hybriden overigens hebben – benadrukt. 'Tan14661' (Strandperle Norderney) bloeit van juni tot begin oktober met zeer opvallende, 6-8 cm grote bloemen, waarvan de bloemblaadjes een opvallend viltachtig uiterlijk hebben. Ze zijn diep roodpaars. De meeldraden zijn donker lilapaars en de stempels bleekgeel. Dit zorgt voor een mooie combinatie. De bloemen worden gevolgd door donker oranje bottels.

Binnen de al genoemde Pavement-rozen is 'Hanuhl' (Scarlet Pavement) een bekende verschijning. Logisch, want deze roos combineert een uitstekende sierwaarde met een goede gezondheid en een lage groei tot circa 80 cm. De bloemen zijn halfgevolgd en diep rozerood. Niet voor niets is het nog steeds een populaire roos in de openbare ruimte.

In België is Viva International inmiddels een

belangrijke rozenveredelaar van heesterrozen, waaronder *rugosa*-hybriden. 'Vispumapa' (Dr. Xavier Miller/Parfumosa) is een breed opgaande, maar toch compact groeiende heesterroos die ruim 1 m hoog wordt, met dicht bestekelde twijgen. De 3-4 cm grote, enkelvoudige tot iets halfgevolde bloemen zijn dieproze met een geel hart. Ze openen vanaf juni en geuren licht. Later verschijnen grote, afgeplatte oranje bottels.

Vanwege de goede geur niet helemaal onverwacht, maar ook de Engelse veredelaar David Austin heeft *rugosa*-hybriden op de markt gebracht. Zo is er 'Aushedge' (Wild Edric), een vrij forse struik tot ruim 1,5 m hoog, met halfgevolde, helder rozerode bloemen.

'Speruge' (Red Dagmar) is wellicht de laagst groeiende van het hier genoemde sortiment *rugosa*-hybriden. Deze door A. Geers en Spek Rozen geïntroduceerde roos wordt circa 50 cm hoog en heeft een brede kruipend-spreidende groeiwijze. De twijgen zijn dicht met stekels bezet. De stevige, glanzend donkergroene bladeren kleuren donker goudgeel in de herfst. De enkelvoudige bloemen zijn 6-8 cm groot en helderrood bij openen. Tijdens de bloei kleuren ze purperrood. De gele meeldraden en stempels steken goed af tegen de diepe bloemkleur. Red Dagmar is geen doorbloeiende roos. De bloeitijd valt in juli en augustus en wordt gevolgd door de vorming van vrijwel ronde, tot 2,5 cm grote, glanzend oranje tot rode bottels.

Wel of niet toepassen?

Rosa rugosa staat niet op de Unielijst van invasieve exoten en er is dus geen wettelijke basis die verbiedt om de plant te kweken en toe te passen. Toch kan de rimpelroos beschouwd worden als een invasieve exoot. In een risicoanalyse door Naturalis (2013) wordt geconcludeerd dat het risico op invasieve verspreiding hoog is en dat de impact op bestaande soorten en het risico op kolonisatie van beschermde habitatten gemiddeld is. Met name op minder bewoonde, meer natuurlijke plaatsen, zoals in de duinen en op eilanden voor de kust, kan de plant een bedreiging vormen voor de inheemse flora. Zo komen soorten als *Rosa spinosissima* (syn. *R. pimpinellifolia*) en *Salix repens* onder druk te staan op plaatsen waar *R. rugosa* de overhand krijgt. Anderzijds wordt deze soort goed door bijen, zweefvliegen en andere insecten bezocht en trekt de plant ook veel andere

Rosa rugosa

Rosa 'Hanuhl' (SCARLET PAVEMENT)

dieren aan die *R. rugosa* als voedselbron en schuilplaats gebruiken. Veel mensen denken trouwens dat *R. rugosa* een wilde plant van Nederland is en vinden dat hij in de duinen hoort. De plant staat op ansichtkaarten en in brochures als typische duinplant, niet in de laatste plaats omdat mensen de roos mooi vinden en hij voor veel mensen herkenbaar is. Zeker in een stedelijke omgeving is het risico op ongewenste verspreiding van de soort *R. rugosa* beduidend kleiner dan in 'buitengebieden'. Door *rugosa*-hybriden met gezond verstand toe te passen wordt het risico verder verkleind.

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!